

شناسه	رویه اجرایی	تاریخ تهیه گزارش	۱۴۰۰/۰۸/۲۶
عنوان موضوع	پیشنهاد راه‌اندازی پایلوت بازار آب در دشت رفسنجان		
مرجع طرح موضوع	دبیرخانه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی کرمان - اندیشکده تدبیر آب ایران		
شرح موضوع	محدودیت منابع آبی در کشور و تمرکز مراکز جمعیتی و صنعت در حاشیه منابع آبی کشور به ویژه در چند سال اخیر، روند استفاده از منابع آبی کشور را تشدید نموده و پیامدهای فعالیت‌های آنها این منابع را در معرض انواع تهدیدها قرار داده است. بررسی‌های نشان می‌دهد که استفاده و مدیریت منابع آبی کشور مطلوب نبوده و در حال حاضر مشکلات و نارسایی‌های گوناگونی در این خصوص مشاهده می‌گردد. به عنوان نمونه برای مدت طولانی تمرکز دولت‌ها در پاسخ به تقاضای روز افزون، عموماً بر مدیریت عرضه منابع آب بوده است. در حال حاضر، در بسیاری از مناطق، توسعه منابع آب با سیاست‌های عرضه محور به حداکثر مقدار پتانسیل خود رسیده و از محدوده مجاز و پایدار برداشت فراتر رفته است. با این وجود به رغم تأکید اسناد بالادستی بر ضرورت پیش‌گیری از رویکرد مدیریت تقاضا، همچنان شاهد تسلط تداوم سیاست عرضه محور با انحاء گوناگون و در قالب طرح‌های مختلف انتقال و استحصال آب بیشتر برای پوشش تقاضاهای روزافزون هستیم. سیاستی که پیامد آن امروزه به شکل تخریب و تقلیل کیفی منابع آب سطحی و زیرزمینی، افزایش تعارضات اجتماعی و به خطر افتادن پایداری اکوسیستم‌های آبی بروز کرده است. در چنین شرایطی، تنها کورسوی امید مهار تقاضای فزاینده آب و تعدیل مصارف پیشی گرفته بر منابع آبی موجود، طرح‌های تعادل بخشی و سازگاری با کم آبی هستند. اندک دقت نظری در این طرح‌ها به روشنی حاکی از بار سنگین مسئولیت بخش کشاورزی در کاهش مصارف خود می‌باشد. به نحوی که میزان مصارف این بخش به عنوان مثال در استان کرمان باید قریب به ۵۰٪ کاهش یابد. فارغ از امکان تحقق یا عدم تحقق آن، این کاهش در میدان عمل، پیامدهای اجتناب ناپذیری را بر دوش بهره‌برداران این بخش خواهد داشت که ذیل این برنامه‌ها اشاره‌ای به آن نشده یا با خوش بینی از آن صرف نظر شده است و در نتیجه تمهیداتی نیز برای جبران این خسارت‌ها یا دستکم تسکین آن اندیشیده نشده است. از سوی دیگر، نظام تخصیص آب بدون فراهم‌سازی الزامات شرایط فوق‌الذکر، همچنان بر رویه‌ای کاملاً رسمی و اداری متکی است و از شیوه‌های اقتصادی یا اجتماعی برای تخصیص بین مصارف و یا حل و فصل مسائل مربوط به حبابه و انتقال آن استفاده نمی‌نماید. فقدان این موضوع به خصوص در شرایطی که کشور از سقف مصرف (با لحاظ پایداری در تمامی حوضه‌ها) عبور کرده است و لزوم بازتخصیص وجود دارد، پر اهمیت است. در واقع در چنین وضعیتی نمی‌توان انتظار داشت مصرف‌کنندگان آب که ارزش افزوده کمتری از آب مصرفی ایجاد می‌کنند در ساز و کاری کاملاً اداری بپذیرند که از حقوق خود کوتاه بیایند. مضافاً آنکه این نظام برای مواجهه با مصارف غیرمجاز و حقوق آب شکل گرفته است اما متأسفانه به صورت حاشیه‌ای نیز، ابتکار عملی در دست ندارد.		
ایرادات و مشکلات مطرحه	۱- تجربه‌های گذشته نشان می‌دهد تخصیص آب از طریق نهادهای عمومی و رویه‌های اداری از جهات گوناگون (بویژه بازگشت هزینه) از کارایی بالایی برخوردار نبوده است. ادامه مکانیزم حاکم (تخصیص) برای مسأله بازتخصیص، با توجه به اینکه خود از عوامل اثرگذار در بروز شرایط کنونی بوده است و سنخیت چندانی با دوره کنونی وضعیت مدیریت منابع آب در کشور (پیشی گرفتن مصارف از منابع - مدیریت تقاضا) ندارد منطقی به نظر نمی‌رسد. ۲- در هیچ یک از اسناد پشتیبان "طرح تعادل بخشی" یا "سازگاری با کم آبی" به پیامدهای ناشی از اجرای برنامه‌های ذیل آن بویژه در بخش کشاورزی اشاره‌ای نشده است و متعاقباً تمهیداتی نیز برای جبران و یا دست کم کاهش		

میزان این خسارت‌ها اندیشیده نشده است. این در حالی است که تمام بار این طرح متوجه بخش کشاورزی می‌باشد. بحران آب از جمله چالش‌های مهم زیست محیطی منطقه خاورمیانه می‌باشد. بسیاری از کارشناسان نگران آن هستند که استفاده از منابع آب در ایران بدون در نظر گرفتن محدودیت آن در آینده مشکلات جدی را ایجاد می‌نماید. در چند دهه اخیر رشد جمعیت و توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی باعث شده است فاصله بین نرخ تجدید و نرخ بهره برداری افزایش یابد و این شکاف در نتیجه وقوع خشکسالی‌ها (به خصوص در استان کرمان) بسیار عمیق شده است. از آنجا که حوزه آب به دلیل برخی عملکردهای نامناسب دست به گریبان بحران جدی است، در شصت و هفتمین جلسه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی با توجه به گستردگی و اهمیت مباحث آب و ضیق وقت، مقرر گردید موضوع آب به تفصیل در جلسه آتی شورای گفت و گو مطرح و بررسی گردد. از این رو دبیرخانه شورا به موجب وظیفه قانونی خود، به بررسی موضوع و برگزاری جلسه کارشناسی در تاریخ ۱۴۰۰/۰۸/۲۵ اقدام نمود. این جلسات با حضور ریاست اتاق و نمایندگانی از سازمان جهاد کشاورزی شمال و جنوب استان کرمان، شرکت شهرک‌های صنعتی، سازمان صنعت، معدن و تجارت شمال استان کرمان، اندیشکده تدبیر آب و شرکت آب منطقه‌ای در محل سالن کنفرانس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تشکیل و پس از بحث و بررسی، با توجه به اهمیت موضوع در جهت رفع موانع موجود، مقرر گردید پیشنهاد زیر در صحن اصلی جلسه شورای گفت و گو مطرح گردند.	جمع‌بندی جلسه کارگروه تخصصی (کارشناسی) به تاریخ ۱۴۰۰/۰۸/۲۵
تلاش‌ها می‌بایستی به این سمت متمرکز شوند که آب تخصیصی در مصارف با ارزش اقتصادی بیشتر صرف شود. هم چنین نهادهای جدیدی برای پرداختن به رقابت‌های بخشی و مدیریت یکپارچه منابع حوضه آبریز ایجاد شوند. در این میان، بازار آب ترتیباتی است که از طریق آن دارندگان مجوز بهره‌برداری از منابع آب، حقوق خود را با یکدیگر یا با متقاضیان جدید مبادله می‌کنند. سازوکار بازار آب (به طور بالقوه) می‌تواند وظایف مرتبط با تخصیص و توزیع منابع محدود آب را بین متقاضیان و مصرف‌کنندگان آب به صورت کلی و جزئی به عهده بگیرد. چنانچه بهره‌برداری بتواند ارزش اقتصادی بیشتری از دیگر بهره‌برداران آب بدست آورد، می‌تواند در بازار با پرداخت مبلغی، سهمی از آب دیگران (حقابداران پیشین) را بخرد و مورد استفاده قرار دهد و یا اگر امکان صرفه جویی در مصرف آب وجود داشته باشد، بهره‌برداران انگیزه صرفه جویی و کسب درآمد از فروش آب مازاد را خواهند داشت. نتیجه این مبادلات آن است که آب ارزش بیشتری پیدا می‌کند و امکان توسعه در مناطقی که امکان تامین آب جدید وجود ندارد، از طریق مهیا شدن فرصت خرید آب در بازار به وجود می‌آید. در نتیجه این وضعیت با افزایش کارایی مصرف و تخصیص آب، بدون نیاز به مصرف بیشتر آب، رشد اقتصادی ادامه پیدا می‌کند. نهاد بازار برای خرید و فروش آب می‌تواند در خدمت رفع نارسایی نظام تخصیص آب اداری موجود و نحوه عرضه مناسب آب با تقاضای واقعی آب بران و مقابله با رفتارهای رانت خواهانه باشد. شکل‌گیری و فعال‌سازی بازارهای آب به دلیل افزایش هزینه فرصت آب برای حقابداران، سبب بازتخصیص آب به مصارف یا مصرف‌کننده‌گان کارا تر می‌شود؛ که می‌تواند به صورت انتقال آب از استفاده‌های کشاورزی به استفاده‌های شهری و صنعتی که ارزش افزوده بیشتری ایجاد می‌کنند، یا انتقال آب از کشاورزی‌های کم ارزش به کشاورزی‌های با ارزش بیشتری باشد. به عنوان نمونه در شرایط کنونی بهره‌گیری از مکانیزم‌های بازار محور از طریق ایجاد و راه اندازی بازار آب زیرزمینی در دشت رفسنجان استان کرمان، می‌تواند ضمن ایجاد بستری برای تامین آب مورد نیاز مصارف جدید جهت توسعه این دشت، از طریق داد و ستد آب، بهره‌برداران پیشین را نیز منتفع نماید. لازم به ذکر است که اجرایی شدن این پیشنهاد در گرو اجرا شدن درست ماده ۲۷ و ۲۸ قانون توزیع عادلانه آب است. زیرا مطابق ماده ۲۷ و ۲۸، هرگونه جابجایی و انتقال آبی منوط به اجازه دولت و وزارت نیرو می‌باشد. از این رو در صورت اجرایی نگردیدن مواد مذکور، عملاً امکان شکل‌گیری بازار آب وجود ندارد.	پیشنهادهای

فهرست مستندات و مدارک پشتوانه	– طرح پژوهشی اندیشکده تدبیر آب ایران تحت عنوان "باز تخصیص آب کشاورزی و تعارضات ناشی از آن"
	– ماده (۱) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی